

Újabb adatok Hajdúböszörmény első óvodájának történetéből

A magyar óvodák első negyven évének története meglehetősen ismert. Viszont rendkívül kevés adat maradt fenn az első *óvonc*ok kilétéről, szülei foglalkozásáról. Ezek a tények szociográfiailag nagyon érdekesek, éppen ezért fontosnak tűnik a Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltárában rejtőző becses dokumentum közzéadása.¹

A hajdúböszörményi óvoda első növendékeinek összeírása a nyitás napján, 1868. május 10-én készült Fodor Lajos kiseddóví jóvoltából. Emlékirataiban színes beszámolót olvashatunk a nagy eseményről. (Ez volt a mai Hajdú-Bihar megye területén a 4. kisgyermekintézmény.)

Fodor írja, hogy nem kis gondot jelentett a 61 hajdúcsemete beszoktatása, akik eddig „a város utcáin szabadon garázdálkodhattak”.²

A most előkerült iratok tanúsága szerint nem is 61, hanem 62 gyermeket vettek fel az induláskor:

Sorszám	Az óvonc neve és kora	Vallása	Az apa foglalkozása	
1.	Cronoczky Mari	3 éves	református	szabó
2.	Lányi Géza	2 és fél	református	kereskedő
3.	Ferenczy Teréz	5	református	kovács
4.	Ferenczy Lajos	3	református	kovács
5.	Kiss Imre	4 és fél	református	kovács
6.	Moskovich Ida	3	izraelita	kereskedő
7.	Popper Sára	4	izraelita	kereskedő
8.	Munkácsy Ilka	3	református	tanító
9.	Nagy Julika	4 és fél	református	lakatos
10.	Fórizs Mari	4 és fél	református	pék
11.	Fórizs Emma	3	református	pék
12.	Debretzeni József	5	református	szücs
13.	Debretzeni Imre	4	református	szücs
14.	Debretzeni Juli	3	református	szücs
15.	Hadházy Juli	4 és fél	református	ács
16.	Hadházy Mari	3	református	szücs
17.	Bujdosó Gyula	5	református	asztalos
18.	Szabó Mari	3 és fél	református	kovács
19.	Szabó Zsuzsika	2 és fél	református	kovács
20.	T. Kiss Sándor	5	református	földmives
21.	Sóvágó Imre	4 és fél	református	csizmadia
22.	Brüll Menyhért	2 és fél	izraelita	kereskedő
23.	Brüll Cilli	4 és fél	izraelita	kereskedő
24.	Kiss Mari	2 és fél	református	molnár
25.	Bíró Ilona	3 és fél	református	tanácsnok
26.	Ertsey Kálmán	3	református	földbirtokos
27.	Kutassy Imre	2 és fél	református	asztalos
28.	Kovács Imre	3 és fél	református	földmives
29.	Gacsó Imre	4	református	kovács

¹Tiszáninneni Református Egyházkerület Levéltára I/166/h.sz. alatt, 1868–1871. évek, lapszámzás nélküli iratok.

²Az óvoda megszervezéséről, megnyitásáról részben Fodor Lajos emlékiratai és más források alapján részletesebben Varga Gábor: Adatok megyénk óvodáinak történetéből (1841–1941), Múzeumi Kurír V. 7. sz. 20–53. old.

30.	K. Oláh Imre	4	református	földmives
31.	Balogh Juli	4	református	földmives
32.	Szabó G. Imre	4	református	földmives
33.	Fodor Pál	5	református	üveges
34.	Munkácsy Zsófia	5	református	kerékgyártó
35.	Király Juli	4	református	földmives
36.	Kiss Juli	4	református	földmives
37.	Farkas Róza	3	református	kovács
38.	Munkácsy Gábor	5	református	kerékgyártó
39.	Vasas Mihály	5	református	földmives
40.	Montlika Reymond	5	református	suszter
41.	Gellman Róza	2 és fél	izraelita	csapláros
42.	Gellman Fanni	2 és fél	izraelita	csapláros
43.	Fehér András	5 és fél	református	lakatos
44.	Kiss Márton	5 és fél	református	földmives
45.	Nyilas Ferenc	4	református	szíjgyártó
46.	Sáfrány Imre	4	református	ügyvéd
47.	Szabó Lajos	5	református	cserepes
48.	Dermár Ilka	4	református	gyógyszerész
49.	Rózinger Fanni	5	izraelita	gazdálkodó
50.	Rózinger Gyula	4	izraelita	gazdálkodó
51.	Kovács Klára	4	református	kovács
52.	Bodnár Zsuzsa	5	református	földmives
53.	Grósz Róza	3 és fél	izraelita	kereskedő
54.	Deák Julcsa	4 és fél	református	földmives
55.	Rösinger Lajos	2 és fél	református	mészáros
56.	Veisz Teréz	2 és fél	r. katolikus	suszter
57.	Grósz Teréz	4	r. katolikus	szíjgyártó
58.	Veisz Gyula	4 és fél	r. katolikus	suszter
59.	Andirkó Zsuzsa	4 és fél	református	földmives
60.	Kardos Klára	4 és fél	református	földmives
61.	Fekete Klára	2 és fél	református	földmives
62.	Kovács Mari	2 és fél	református	földmives

A város 2 és fél–6 éves lakosságának mintegy 8%-át iratták be a szülők, ami a korabeli szokásoknak megfelelt, hiszen az édesanyák döntő többsége háztartásbeli volt, s a lakástól távol nem kényszerült dolgozni.³

A szülők foglalkozás szerinti megoszlása a következő táblázatban foglalható össze:

	Gyermekek száma	összlétszám %-a
iparosok	35	56,4
földmivesek	17	27,4
kereskedők	6	9,7
hivatalnok (értelmiségi)	4	6,5
összesen:	62	100,0

Gyermekeiket döntő többségben azok a szülők adták be, akik belátták a korabeli propaganda nyomán az iskola-előkészítés fontosságát, akik meg is tudták a tandíjat fizetni. Hiszen a szülők több mint kétharmada iparos, kereskedő és hivatalnok volt. Az iparosok családjából különösen sok gyermek került be a kovácsok, csizmadiaik, szücsök közül. (Az összes iparosgyermek 45,7%-a.)

A város akkori népességének döntő többsége a földművelésből élt. Mégis, az ő számáranyuk messze elmarad a többi rétegektől, jóllehet a feleségeik sokszor kényszerültek a háztól

³V. ö. Szendrei István: Hajdúböszörmény népessége, Hajdúböszörmény története. Debrecen. 1973. 277. old.

távolabbi határban munkát végezni. Felügyelet nélkül maradt gyermekeiknek indokolt lett volna az óvodába járás.

Mai fogalmaink szerint a 62 gyermek elviselhetetlenül magas csoportlétszámnak tekinthető. Ez időben azonban nem volt ritka, hogy 100–120 fős gyermekcsoportot bíztak egy óvodai nevelőre. (1870. májusában már Hajdúböszörményben is 104 gyermeket irattak be!) Kor szerinti megoszlásuk is nehezítette a velük való igényesebb foglalkozást, hiszen csaknem 80%-uk volt 4 és fél évnél fiatalabb.

Életkor, év	Gyermekek száma, fő	Az összes létszám %-a
2 és fél	11	17,7
3	4	6,5
3 és fél	9	14,5
4	9	14,5
4 és fél	15	24,1
		77,3
5	12	19,3
5 és fél	2	31,3

Az anyakönyvi bejegyzés fényt derít a gyermekek vallási hovatartozására is: református 52 fő (83,8%), izraelita 7 fő (11,1%), r. katolikus 3 fő (4,9%).

A református gyermekek döntő arányát magyarázza, hogy ez a város legnagyobb vallása, az óvodát a református egyház szervezte, és így a református szülők gyermekeinek kevesebb tandíjat kellett fizetniük.

Tekintettel arra, hogy Pápai Imre esperes – az óvoda fő szervezője – az óvodát az emberiség felemelésének egyik legfontosabb eszközeként tekintette, ezért felekezeti hovatartozás nélkül engedélyezte a gyermekek felvételét.

Reformkori népoktatás egy egyházlátogatási jegyzőkönyv tükrében

Fényes Elek, a reformkor kiváló statisztikusa 1841-ben így jellemezte a népoktatás helyzetét Magyarországon: „A népiskolák általjában véve rossz karban vannak. Ugyanis ezekre nem fordítatik annyi gond, mint a' deák iskolákra, s az országtól semmi fundus rájuk nem lévén, az egész fentartása a' szegény parasztokra nehezül. Mi következik pedig innen? Az, hogy a' parasztok különben is meg levén terhelve, inkább iskolába sem küldik gyermekeiket, mint hogy fizessenek, s ez okból az iskola mesterek jövedelme is csekély lévén, nem csuda, hogy ezek Rochow, Niemeyer, Salzman, Pestalozzi neveit hírből sem ismerik. Ezekből magyarázhatni meg aztán azon közönséges tapasztalást, hogy ámbár olvasás, írás és vallás mindenik elemi iskolában tanítatik, még is milly kevesen vannak a' felnőtt emberek közt, kik folyvást olvasni, olvashatólag írni tudnának.”¹

Még néhány, összehasonlításra módot kínáló adat Fényes Elek munkájából: 1840-ben a váci egyházmegyében 17 lélekre esett egy iskolás, az egész országban pedig „100 iskolázható gyermek közül 40 járja az iskolát, 60 pedig anélkül nevelkedik fel, hogy tudná istenhez s embertársaihoz való viszonyát és kötelességeit”.²

Ezek után tegyük nagyjátolencse alá az országos kép egy kis összetevőjének, Soroksár mezővárosnak a tanügyi helyzetét az adott korban.

¹Fényes Elek: Magyarország statisztikája, I–III. Pesten, 1842–1843. III. 101. old.

²Fényes Elek: i. m. III. 69., 100. old.